

Duitsers in het duin

HENK WIKHUISEN

Op een druilerige ochtend in het voorjaar van 1984 liep ik wat verloren rond in een duinvallei. De regen zwelde aan tot een tropische moesson. Ik besloot te schuilen in één van de vele bunkers in de zeereep die door onze oosterburen zijn achtergelaten. Een gat waar ooit een kanon uitstak, gaf een troosteloos uitzicht op zee. Plotseling hoorde ik geschuifel en er stapte een tot op het hemd verzopen heer naar binnen. Geheel in stijl wenste hij mij "Gutemorgen" en tuurde mee op zee. Een historische ontmoeting met de Schepper van mijn schuilplaats. Met een Soldaat van Oranjegevoel observeerde ik de Duitser. Naar mijn vaste overtuiging stond hij veertig jaar geleden ook al ongewenst in de zeereep op zee te turen. En ook nu slechts meeuwen op het strand.

De verspreiding van bunkers, draketanden en tankmuren in de duinen ten zuiden van IJmuiden.

W e raakten in gesprek en ik ontdekte dat Herr Weber een aardige Duitser was. Tot mijn stomme verbazing stond hij inderdaad veertig jaar geleden vanaf deze plek naar zee te turen. Wat ik versleet voor bunkerdorp het "Schuilegat", noemde hij "Batterie Langerak". Hij had als jong soldaat gewacht op wat niet komen ging. Ik besepte dat dit een unieke

kans was om van een ooggetuige te horen wat zich veertig jaar geleden in de duinen heeft afgespeeld. Een jongensachtige spanning maakte zich van mij meester. Herr Weber ontsloot het mysterie van het betonnen labyrint dat mij als kind al fascineerde.

Enorm grondverzet

Een wereld ging voor mij open. We sjouwden van Bloemendaal naar IJmuiden en weer terug. Na enige uren wandelen met Herr Weber werd mijn vermoeden bevestigd dat grote delen van de duinen op de schop zijn gegaan. Toen ik korte tijd later in de archieven van Defensie oude kaarten bestudeerde, werd mij duidelijk dat de morfologie van het Nederlandse duingebied plaatselijk meer door Duitsers is gevormd dan door de elementen der natuur. Hoe betrekkelijk is de natuurlijke schoonheid van het duinlandschap.

Voor al rond IJmuiden zijn naast zichtbare betonnen kolossen talloze begroeide heuveltjes waar bunkers onder verscholen liggen. Ook tankmuren, tankgrachten, draketanden, loopgraven en kunstduinen blijken volop aanwezig. Op enkele plaatsen zoals in het Natuurmonument "Midden-Herenduin" is het grondverzet enorm geweest.

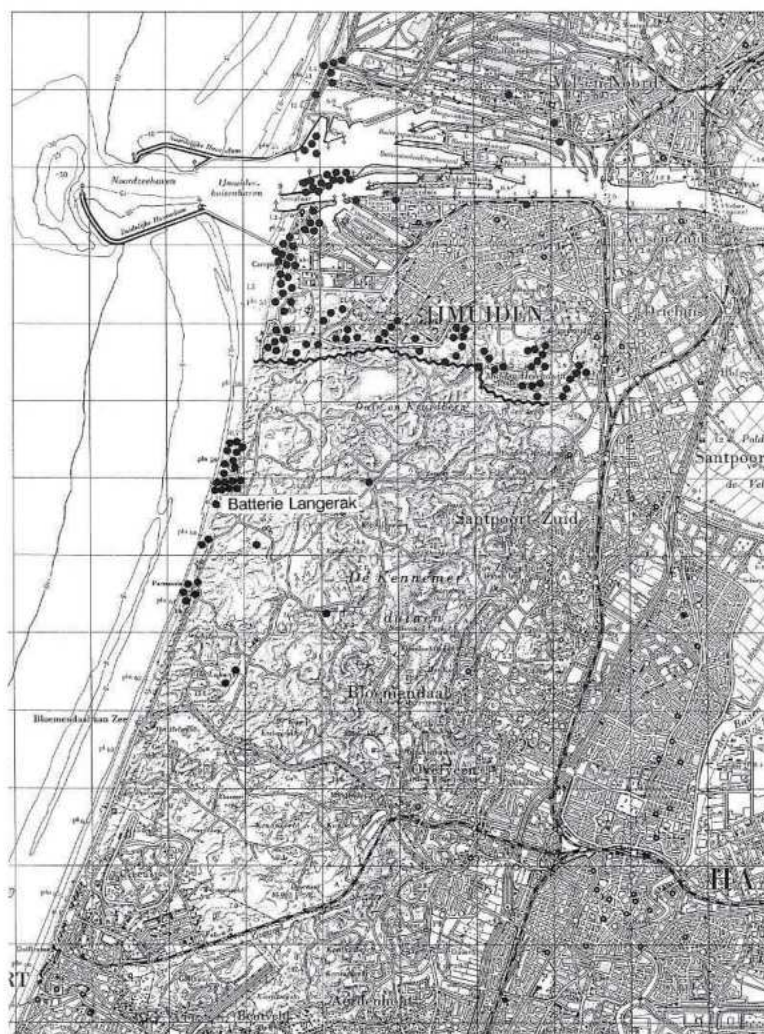
Het duin de lucht in

Maar niet alleen het grondverzet als zodanig heeft het landschap gevormd. Ook inslagen van bommen en oefengranaten hebben sporen in het landschap achtergelaten. Het bekendste zijn de bomkraters in primaire duinvalleien als "Houtglop" en "Zuidervlak" in het Nationale Park "Zuid-Kennemerland". Geallieerde missies hebben hier de voorwaarde geschapen voor prachtige duinvalleivegetaties.

Ook de Duitsers zelf schoten kraters in het duin. Vooral in de buurt van het huidige "Vogelmeer" in dit nationaal park werd geoefend met granaten van ijzer en beton. En dan zijn er nog de uitgebreide mijnenvelden geweest, die door het gehele duin verspreid werden aangelegd. Herr Weber wist ze nog precies te liggen, onder meer vlak naast een veldje waar hij met zijn kornuiten aardappels verbouwde.

Padden, paardebloemen en vleermuizen

Behalve een grote invloed op het landschap had de bouw van verdedigingswerken ook zijn weerslag op flora en fauna. Een aardige anekdote hoorde ik van een gepensioneerd duinwachter die vertelde dat de pas gebouwde bunkers werden afgedekt met graspollen uit de polders. Hierdoor kwamen bepaalde soorten planten het duin in, waaronder enkele Paardebloemen, die van nature niet in het duin thuishoorden. Maar verreweg het meest bekend is het huidige gebruik van bunkers als overwinteringsplaats voor vleermuizen (zie DUIN 1986 no:2). De al eerder genoemde bomkraters waren tot voor kort de laatste "vochtige valleien" in de Kennemerduinen en de tankgrachten zijn kraamkamer geworden voor de Gewone Pad.

Het opruimen van bunkers veroorzaakt veel schade (foto: Henk Wijkhuizen).

De waarde van beton

De waardering voor Duitse vestingwerken is niet groot. Ressentimenten spelen een grote rol; vestingwerken tot 1940 staan inmiddels op de monumentenlijst maar alles wat daarna gebouwd is, ligt kennelijk nog te gevoelig om beschermd te worden. Dat is jammer, omdat behoud van bunkers een bijdrage levert aan het behoud van de vleermuis, een beschermde diersoort. Niet alleen voor vleermuizen is een pleidooi voor behoud van oude bunkers op zijn plaats, maar ook vanuit historisch perspectief is behoud te rechtvaardigen. We breken toch ook de vesting van Amsterdam of het Muider slot met zijn vochtige kerkers niet af?

Het met het duin vergroeide grijze beton is een eenheid gaan vormen met de omgeving. Dat is misschien niet mooi, maar over smaak valt te twisten. Het belangrijkste argument om vestingwerken op te ruimen is dat in de zeereep geplaatste bunkers een gevaar zouden zijn voor de kustverdediging. Dijkgraven en waterstaatingenieurs houden niet van bunkers.

Een ander argument om bunkers te verwijderen is de grote aantrekkingskracht op met name de jeugd, waardoor kwetsbare buitenduinen betreden worden. Ik zal in dezen het boetekleed aantrekken.

Een oude munitiebunker verscholen in het duin in het Schuutegat (foto: Henk Wijkhuizen).

De bunker waar ik Herr Weber ontmoette, is niet meer. Ofschoon ten noorden van "Parnassia" de zeereep al jaren aangroeit, werd gemeenschapsgeld aangewend om de bunkers van "Batterie Langerak" op te blazen. Omdat er meer vernield werd dan behouden, heeft de toenmalige Werkgroep Duinbehoud Zuid-Kennemerland kunnen verhinderen dat verder zinloos werd doorgegraven in en rond de zeereep.

Een explosieve duinvallei

Een duinwandeling is een levensgevaarlijke bezigheid geworden. Wie een tekenbeet heeft overleefd, kan namelijk altijd nog op een achtergebleven blindganger lopen. Als het flink gewaaid heeft, stuift een enkele maal nog wel eens een landmijn, bom of granaat bloot.

Enkele jaren geleden is in "de Kennemerduinen" een gehele duinvallei op de schop gegaan waar vlak na oorlog alle Duitse munitie uit de omgeving is vernietigd. Veertig jaar na dato kwam iemand op het idee dat er wel eens veel blindgangers konden liggen. Onderzoek wees bovendien uit dat er giftige stoffen naar het grondwater lekten. Van de ene op de andere dag stond de Explosieven Opruimings Dienst (EOD), zonder vergunning, met graafwerktuigen in het duin. Zij zouden er meer dan een jaar blijven en tonnen zand met explosieven verwerken. Net zoals in een echte oorlog bleken verdragen slechts van papier. De Stichting "Het Nationale Park de Kennemerduinen" was weliswaar rechtmatig eigenaar van de bewuste vallei, maar werd gedwongen te capituleren voor deze Blitzkrieg van de EOD. Pas later werden onder druk van de Stichting Duinbehoud de benodigde vergunningen afgegeven.

Omdat de vallei toch op de schop ging, kwam de toenmalige Werkgroep Duinbehoud Zuid-Kennemerland op het idee om de vallei af te graven tot op het grondwater. Dat vond ook de directeur van "de Kennemerduinen" een aardig natuurontwikkelingsproject. Maar het Hoogheemraadschap "Rijnland", altijd recht in de leer als het om de Keur gaat, kwam met haar onvermijdelijke helmplantjes de stuifvallei vastleggen. Exit vochtige duinvallei. Leerzaam in deze gebeurtenissen was de ongeschreven hiërarchie binnen het openbaar bestuur. Bovenaan het Ministerie van Defensie, dat in het landsbelang elke duinvallei kan vorderen. Dan komt een gemeentebestuur van Bloemendaal met haar medebewindstaken achter de kar aanhollen om achteraf de werkzaamheden met vergunningen te schragen. Vervolgens de Keur van Rijnland, stammend uit de late Middeleeuwen en slechts éénmaal uitgebreid met artikel 461 WvS. En ergens onderaan bungelt de Stichting "Het Nationale Park De Kennemerduinen", die lijdzaam moest toezien hoe dappere soldaten en nijvere helmplanters haar vallei vernielden.

Voor die paar blindgangers werden miljoenen gulden uitgegeven. Giftige strijdgassen uit de Tweede W.O. in een bunkertje bij "Parnassia" in "de Kennemerduinen" wachtten daarentegen tot op de dag van vandaag op verwijdering. Dat is pas echt levensgevaarlijk, maar daar parkeert men gewoon de auto naast.

Henk Wijkhuizen is bestuurslid van de Stichting Duinbehoud